

УДК 637.1.001

О.І. ЧАЙКОВА, М.Д. ФОЦІЙ**АНАЛІЗ РИНКУ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ**

У статті проведено аналіз ринку молочної галузі України, виявлено загальні тенденції ринку молочної продукції в Україні. У роботі узагальнено фактори, які впливають на формування ринку молочної продукції, виокремлено особливості вітчизняного молочного ринку, виявлені причини незадовільної якості молочної продукції України. В статті розроблено прогноз та надані рекомендації щодо подальшого розвитку молочної галузі.

Ключові слова: молоко, молочна продукція, молочна галузь, молочний ринок України.

В статье проведен анализ рынка молочной отрасли Украины, выявлены общие тенденции рынка молочной продукции в Украине. В работе обобщены факторы, влияющие на формирование рынка молочной продукции, а также обобщены особенности отечественного молочного рынка и разработан прогноз развития молочной отрасли.

Ключевые слова: молоко, молочная продукция, молочная отрасль, молочный рынок Украины.

In the article the dairy industry of Ukraine is analyzed. Dairy industry, which consists of butter, cheese, dairy sub-sector and production of whole milk, is one of the leading food industry in the structure of Ukraine at the present stage.

In the article the general trends of the market of dairy products in Ukraine, the factors that influence on the formation of the dairy market and the features of the domestic milk market are summarized.

In the article the forecast of the dairy industry is conducted. In the 2016 the significant changes of the market of dairy industry can be expected. Rather, the amount of milk yields will be reduced, which could lead to a significant rise of dairy products. However, the main problem of the dairy market in Ukraine is still the modernization of production.

Keywords: milk, dairy products, dairy industry, dairy market of Ukraine.

Вступ. Молочна галузь, до складу якої входять маслоробна, сироробна, молочноконсервна підгалузі, а також виробництво продукції з незбираного молока, на сучасному етапі є однією із провідних в структурі харчової індустрії України. Питома вага галузі в загальному обсязі харчової промисловості складає 19%. Політична і економічна криза в Україні та ускладнення відносин із Росією чинить значний вплив на діяльність підприємств молочної промисловості. Неузгоджена цінова політика, проблеми з реалізацією, зниження купівельної спроможності населення, а також зменшення поголів'я корів – всі ці проблеми потребують аналізу.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність теми дослідження обумовлена сучасним станом молочної галузі. Молочна галузь України на сьогоднішній день має тенденцію розвитку, проте існують протиріччя, що перешкоджають випуску високоякісних молочних продуктів для населення. Аналіз та прогноз її розвитку завжди є надзвичайно актуальними, оскільки молочні продукти користуються попитом на українському ринку і є особливо цінними і незамінними продуктами харчування будь-якої людини.

Метою даної статті є дослідження стану молочної галузі України, виявлення загальних тенденцій ринку молочної продукції в Україні, визначення факторів, які впливають на формування ринку, виявлення проблем галузі та прогноз її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питаннями аналізу та дослідження молочної галузі, а також її прогнозу

присвячені роботи таких вітчизняних вчених як: В. І. Бойко Н. С. Белінська, П. С. Березівський, С. В. Васильчак, П. І. Гайдуцький, Т. Г. Дудар, М. М. Ільчук, А. Г. Мелюхін, А. А. Омеляненко, М. К. Пархомець, В. О. Рибінцев, П. Т. Саблук, В. Б. Смолінський, О. М. Шпичак т.д. Але зважаючи на значну кількість проблем та застарілу інформацію, проблема аналізу молочної галузі потребує подальшого дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасна стратегія соціально-економічного розвитку України передбачає нарощування агропромислового потенціалу країни. Однак за останні 20 років діяльність молокопереробних підприємств визначається рядом кризових тенденцій, пов'язаних, насамперед, із наростаючим дефіцитом сировини, зростанням цін на молочну продукцію при одночасному зниженні платоспроможного попиту населення, формуванням несприятливої кон'юнктури світового ринку молокопродуктів. Ефективний розвиток молокопереробної галузі безпосередньо залежить від стану молочного скотарства, у якому, на жаль, за останні роки спостерігаються негативні тенденції.

За даними Держкомстату України [1], станом на 1 січня 2011 року році у господарствах усіх категорій 2631,2 тис. корів (96,2% до відповідної дати у 2010р.) На протязі останніх 5 років спостерігається постійне зниження кількості корів. Так станом на 1 грудня 2016 року у господарствах усіх категорій 2134,2 тис. корів (96,1% до відповідної дати у 2015р.).

Тенденція до масового вирізання великої рогатої худоби збереглася в наступні роки, тільки ціна на молочну сировину почала зростати. На рисунку 1 динаміка кількості поголів'я корів за 2011-2016 рр.

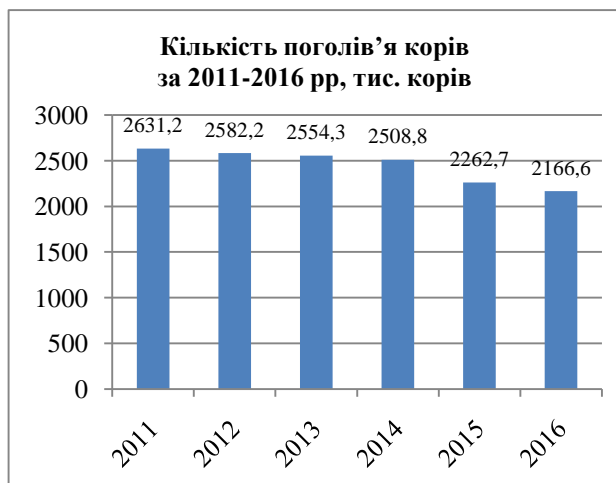

Рисунок 1 – Динаміка кількості поголів'я корів за 2011-2016 рр.

Скорочення поголів'я молочної худоби, незважаючи на зростаючу динаміку показника продуктивності корів, призводить до постійного зменшення обсягів виробництва молочної сировини усіма категоріями господарств. Так, у 2011 році в Україні вироблено 11086 т молока в обсязі 98,9% від рівня 2010 року.

На протязі останніх 5 років спостерігається постійне зниження обсягів виробництва молочної сировини. Так у 2015 році вироблено 10615,4 т молока в обсязі 95,4% від рівня 2014 року, а за січень-листопад 2016 року - 9738,0 т молока в обсязі 97,7% до відповідного періоду 2015 року [1]. На рисунку 2 наведено динаміку обсягів виробництва молочної сировини за 2011-2016 рр.

Рисунок 2 – Динаміка обсягів виробництва молочної сировини за 2011-2016 рр.

Зменшення обсягів виробництва молока-сировини спричинює посилення конкуренції серед молокопереробних підприємств на ринку молочної сировини та зростання закупівельної ціни молока. Таке зниження пояснюється, перш за все, тимчасовою окупацією Кримського півострова, куди регулярно здійснювалися поставки молочної продукції, а також «заморожуванням» молочного ринку в зоні

проведення АТО. Варто зазначити, що обсяги виробництва молока не забезпечують продуктової безпеки країни.

Як свідчить світовий досвід, розвиток молочної галузі безпосередньо пов'язаний з виробництвом молока в великих фермерських господарствах (крупнотоварне виробництво) [2].

На сьогоднішній день спостерігається зростання виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами. Так у 2011 році відсоток виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами склав 22,39%, у 2016 році (станом на 1 грудня) - 23,31% [1].

Така тенденція свідчить, перш за все, про початок вирішення кризи в молочному тваринництві та створює умови для розвитку молочної галузі, оскільки збільшується забезпечення переробних підприємств якісною сировиною. Забезпечити необхідну якість виробленого молока сьогодні можуть лише сільськогосподарські підприємства, у яких здійснюється механічне доїння, очистка та охолодження молока. Адже селянин не має ні умов, ні можливостей забезпечити необхідний технологічний процес виробництва молока [3].

Молочні продукти, які виробляються в Україні, все ще далекі від європейських стандартів якості. Це стосується всіх видів молочної продукції починаючи від найбільш купованих кисломолочних продуктів і закінчуючи морозивом і йогуртами.

Причина незадовільної якості молочної продукції полягає в тому, що більшість підприємств так і не перейшли до високотехнологічного виробництва.

Наприклад, станом на 2014 рік в Україні функціонувало 266 молокопереробних заводів. Тільки третина підприємств випускають продукцію, яка відповідає вимогам Європейського союзу. Дана тенденція зберігалася протягом усього 2015 року [4].

Закриття російського ринку, на який припадало близько 85% експорту молочної продукції з України, примушує вітчизняних виробників шукати нові ринки збуту. Якщо кисломолочна продукція ще експортується в Казахстан і Грузію, то підприємствам з виробництва твердих сирів доводиться або змінювати асортимент продукції, що випускається, або підганяти виробництво під європейський формат.

Однак ситуація з експортом української молочної продукції в Казахстан ще під питанням, оскільки Росія ввела заборону на транзит продуктів з України через свою територію. На сьогоднішній день основним імпортером вітчизняної молочної продукції є Білорусь [4].

Що стосується розширення зони вільної торгівлі з ЄС - тут відзначаються позитивні зміни. За словами Олексія Павленка, міністра аграрної політики і промисловості, починаючи з 10 січня 2016 року 10 українських виробників можуть експортувати молочні продукти в Європу. У список увійшли [5]:

- ТОВ «Люстдорф»;
- ТОВ «Молочний дім»;
- ПАТ «Житомирський маслозавод»;

- філія ПАТ «Яготинський маслозавод» «Яготинське для дітей»;
- ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв»;
- ТОВ «Гадячсир»;
- Недригайлівський сирцех філії «Роменський молочний комбінат» ПП «Рось»;
- філія «Роменський молочний комбінат» ПП «Рось»;
- ПАТ «Золотоніський маслоробний комбінат»;
- філія «Менський сир» ПП КФ «Прометей».

Варто зауважити, що експерти стверджують, що європейські сертифікати якості потрібні українським компаніям більше для конкурентної переваги на внутрішньому ринку, аніж для експорту в ЄС [5]

Найбільшим виробником молочної продукції як і раніше залишається компанія «Данон», дохід якої складає понад 2,5 млрд. грн. На другому місці «Терра-Фуд» з річним доходом близько 23 млрд. грн. Замикає трійку лідерів компанія «Техмолпром», фінансовий стан якої за рік досягло 1,7 млрд. грн.

Ось так виглядає рейтинг вітчизняних виробників молочної продукції:

- 1 ПАТ «Данон».
- 2 ПАТ «Терра-Фуд».
- 3 ТОВ «Техмолпром».
- 4 ПрАТ «Гадячсир».
- 5 ПАТ «Вім-Біль-Данн Україна».

Лідери споживання: питне молоко - на них припадає 50% всіх продажів. Решта 35% продажів належить кисломолочним продуктам, 15% - йогуртам і молочним десертам.

На основі аналізу автором узагальнено фактори, які впливають на формування ринку молочної продукції:

- 1 Внутрішні чинники:
  - кількість поголів'я корів;
  - середній удій молока в день;
  - кількість виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами;
  - рівень використання сучасних технологій при виробництві молочної продукції.
  - рівень майстерності та професіоналізму персоналу.
- 2 Зовнішні фактори:
  - рівень конкуренції на ринку;
  - стан економіки країни;
  - політика держави (зовнішньоекономічна, фіскальна, аграрна і т.д.);
  - заходи, вжиті іншими країнами (заборона на ввезення кисломолочної продукції і т.д.).

До особливостей вітчизняного молочного ринку можна віднести:

- недолік якісної молочної сировини;
- недостатня кількість ринків збуту продукції;
- низька технологічність виробництва;
- падіння рівня внутрішнього споживання;
- неструктуроване виробництво і шлюб кооперації.

Основні завдання в сфері виробництва молочних продуктів:

- підвищення якості продукції;
- пошук унікального експортного пропозиції;

- гармонізація з нормами і вимогами ЄС.

Експерти доходять спільної думки: в 2016 році на ринку виробництва молочної продукції істотних змін чекати не варто. Швидше за все, кількість удою молока буде скорочуватися, що може привести до значного подорожчання молочних продуктів.

Є перспектива виходу української молочної продукції на європейські ринки, про це заявили в Мінагрополітики [6]. Українських виробників давно привертає ринок Європи, другий за місткістю після американського. Ціни на молочну продукцію в Європі на порядок вище, ніж в Україні, що дозволить вітчизняним компаніям збільшити рівень доходу. Однак головною проблемою молочного ринку України, як і раніше є модернізація виробництва.

З метою поліпшення стану української молочної галузі уряду необхідно впровадити програму розвитку молочних кооперативів, здійснення фінансової підтримки підприємств через механізми кредитування з мінімальними процентними ставками, лізингових операцій для реконструкції і модернізації виробництва, створення системи управління безпекою молочної продукції та оцінки якості.

Висновки. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у статті виявлено загальні тенденції ринку молочної продукції в Україні, узагальнено фактори, які впливають на формування ринку молочної продукції, а також узагальнено особливості вітчизняного молочного ринку та розроблено прогноз розвитку молочної галузі.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в ньому виявлено останні тенденції ринку молочної продукції в Україні станом на 1 травня 2016 року, а також розроблено прогноз розвитку молочної галузі. Одержані теоретичні та практичні результати повністю готові для використання. Аналіз та прогноз її розвитку завжди є надзвичайно актуальними.

Перспективи подальших наукових розробок за даним напрямом. Аналіз та прогноз її розвитку завжди є надзвичайно перспективним для подальших розробок, адже зважаючи на значну кількість проблем та застарілу інформацію, проблема аналізу молочної галузі потребує подальшого дослідження. Одним із перспективних напрямків є розробка заходів щодо покращення стану молочної галузі України.

Список літератури.

1. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]:Режим доступу - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Проблеми молочної промисловості в Україні [Електронний ресурс]:Режим доступу - <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/888>
3. Державна цільова економічна програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2021 року. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 2013
4. Аналіз ринку молочної продукції України 2015-2016 [Електронний ресурс]:Режим доступу - <http://koloro.ua/blog/issledovaniya/analiz-ryinka-molochnoy-produktsii-ukrainyi-2015-2016.html>
5. Десять українських молочних компаній отримали дозвіл на експорт в ЄС [Електронний ресурс]:Режим доступу - <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/12/29/7042877/>
6. Щодо перспектив розширення ринків вітчизняної молочної продукції за кордоном [Електронний ресурс]:Режим доступу -

http://rei.mfa.gov.ua/mediafiles/sites/rei/files/useful_info/dairy_markets_12.2014.doc

References (transliterated)

1. State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]: Access - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Problems of the dairy industry in Ukraine [Electronic resource]: Access - <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/888>.
3. State target economic program to support the development of agricultural service cooperatives till 2021. Approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 3 June 2013
4. An analysis of dairy market of Ukraine 2015-2016 [Electronic resource]: Access Mode - <http://koloro.ua/blog/issledovaniya/analiz-ryinka-molochnoy-produktsii-ukrainyi-2015-2016.html>.
5. Ten Ukrainian dairy companies were allowed to export to the EU [Electronic resource]: Access - <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/12/29/7042877/>
6. About the prospects of markets expanding of dairy products abroad [Electronic resource]: Access - http://rei.mfa.gov.ua/mediafiles/sites/rei/files/useful_info/dairy_markets_12.2014.doc

Надійшла (received) 08.09.2016

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Аналіз ринку молочної галузі України та прогноз його розвитку / О. І. Чайкова, М. Д. Фоцій, // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” (економічні науки). – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2016. - № 47(1219).- С. 26-29 . Бібліогр. 6 назв. – ISSN 2519-4461.

Анализ рынка молочной галузі України та прогноз його розвитку / Е. И. Чайкова, М. Д. Фоцій, // Вестник Национального технического университета “Харьковский политехнический институт” (экономические науки). – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2016. - № 47(1219).- С. 26-29 . Библиогр.: 6 названий. – ISSN 2519-4461.

Market analysis of the dairy industry of Ukraine and forecast of its development / O. I. Chaikova, M. D. Foshchii// Bulletin of National technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic Sciences). – Kharkiv.: NTU "KhPI". - 2016. - № 47(1219).- P. 26-29 . Bibliogr.: 6 names. – ISSN 2519-4461.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Чайкова Олена Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ЗЕД та фінансів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». тел. (096) 717-21-75; e-mail chaykovalena@gmail.com

Чайкова Елена Игоревна - кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента ВЭД и финансов Национального технического университета «Харьковский политехнический институт». тел. (096) 717-21-75; e-mail chaykovalena@gmail.com

Chaikova Olena Igorivna - PhD, assistant professor in Department of international business and finance National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", tel. (096) 717-21-75; e-mail chaykovalena@gmail.com

Фоцій Марія Дмитрівна – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студент; тел.: (067) 739-48-69; e-mail: mkvardakova@mail.ru

Фоцій Мария Дмитриевна – Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», студент; тел.: (067) 739-48-69; e-mail: mkvardakova@mail.ru

Foshchii Mariia Dmytrivna – National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", student; tel.: (067) 739-48-69; e-mail: mkvardakova@mail.ru